

8. PRESENTACIÓ: INSTITUCIONS LOCALS I MOVIMENTS EMERGENTS EN EL MARC DE LA CRISI.

En aquesta part volem explorar la relació sempre problemàtica, en el sentit que mai adopta una forma final, entre institucions i moviments. Una reflexió d'aquest tipus ha de fer-se d'una forma no esquemàtica, tranquil·la, informada i dialogada.

Alhora, no fer només teoria. Però tampoc quedar-se en una mera descripció, que és incapaç de forçar noves hipòtesis i finalment nova teoria. A tall d'exemple, la pràctica de l'Ateneu Candela, una certa pràctica política que porta més de 8 anys, que, d'alguna forma monstruosa, condensa i declina altres pràctiques de moviments metropolitans a escala europea, pot aportar algun sentit de veritat en la relació entre institució i moviments.

Per argumentar la qüestió de la relació entre institucions locals i moviments emergents, primer abordarem una explicació sobre la necessària vinculació entre institucions locals i moviments emergents. En el marc de la crisi econòmica esdevé la única solució viable per superar-la, i per tant per reconstruir les polítiques de benestar apropiades i situades en el marc de les transformacions que hem anat destacant al llarg de la recerca. Això ho farem amb la informació que ens proporciona una perspectiva situada dels moviments emergents en aquest context, en especial de les tres experiències que han estat objecte d'atenció en la recerca: l'associacionisme migrant, el Moviment de Vida Independent i les Oficines de Drets Socials.

Per tal d'abordar aquesta reflexió, dividirem argumentació en tres parts: la situació o el punt de partida (1.1), les constatacions (1.2) i realitat política objecte de discussió (1.3), que no és altra que la de reconstruir el "dret a la ciutat", expressió utilitzada per David Harvey per significar que:

*"Existen movimientos sociales urbanos que intentan superar el aislamiento y remodelar la ciudad de acuerdo con una imagen diferente de la promovida por los promotores inmobiliarios respaldados por el capital financiero, el capital corporativo y un aparato de Estado cada vez más imbuido por una lógica estrictamente empresarial"*¹⁵⁴

En aquest sentit David Harvey va estar a Terrassa, el dissabte 11 d'octubre de 2008, en una sessió titulada *Crisi de model financer, transformació de la democràcia i crítica de a política*, on juntament amb Joan Subirats, catedràtic de Ciència Política a la Universitat Autònoma de Barcelona, va plantejar-se la

---

¹⁵⁴ David Harvey "El Derecho a la Ciudad", *New Left Review* num. 53, pp. 23-40 [disponible a: <http://www.newleftreview.es/?getpdf=NLR28702&pdflang=es>].

necessitat en el marc de la crisi, d'un model nou de *governance* urbana¹⁵⁵. En aquesta darrera part de la recerca ens proposem oferir alguns elements que ajudin al sorgiment d'aquest nou model.

8.1. EL PUNT DE PARTIDA: LA SITUACIÓ

El punt de partida és la relació entre institucions i moviments, una qüestió de primer ordre quan s'aborda la qüestió política. De ben segur qesdevé la qüestió fonamental en la governamentalitat, tal i com s'explicava en a primera part de la investigació. Si la seva centralitat és tan alta, des del punt de vista dels moviments es comprèn allò que suggeria Wu Ming quan al tractar el tema requeria “reflexions radicals però no esquemàtiques, rigoroses, però no rígides”¹⁵⁶

La pròpia reflexió de Wu Ming ha estat un punt de partida de l'experiència de l'Ateneu Candela . Podríem dir que l'experiència ha seguit a ruta del *caminar preguntant* propi del zapatisme¹⁵⁷, un dels moviments símbols de la darrera onada de moviments socials; diem que s'inclou en el caminar preguntant pel fet que més que un pla perfectament dissenyat, la seva relació amb institucions locals s'ha fet a través d'una mena d'assaig/error no establert, que més que fer-se grans preguntes ha devingut i ha avançar amb a signatura de diversos convenis amb l'Ajuntament, amb la Diputació, amb a Generalitat, amb comissions de la Unió Europea, amb diverses institucions culturals (Macba, Cendeac, CCCB) i també amb institucions acadèmiques (UB, UOC, UPC)

Gairebé vuit anys després de la seva fundació, la seva experiència permet avançar en aquestes reflexions radicals, però no esquemàtiques.

La situació és la següent. El territori d'allò polític en els darrers anys havia estat segmentat en dos tipus d'espais públics. D'una banda espais que amb la forma *guetto* s'especialitzaven en una producció simbòlica, sovint d'identitats i subjectivitats enfrontades literalment a l'Status Quo; d'altra banda el seu contrari, és a dir espais públics integrats a l'estructura metropolitana jeràrquica, especialitzada en la producció cultura o de solidaritat o de l'anomenada multi o interculturalitat.

Sabent que aquests dos tipus d'espais podien tenir, i de fet han tingut, una certa valència política, el cas de l'Ateneu Candela cal situar-la en unes coordenades diferents: és una experimentació que mostra que aquells no són es únics camins possibles, que hi ha un altre devenir, una altra política possible, que bàsicament consisteix en la re apropiació de la cosa pública per

¹⁵⁵ La informació sobre aquest, publicitat i publicacions, pot trobar-se a: <http://www.communia.info/candelaup/?q=node/1169>. A més, diversos mitjans de comunicació se'n varen fer ressò. El mateix Diari de Terrassa el dia 14 d'octubre va fer-ne un reportatge titulat “David Harvey califica la crisis de *golpe de estado* del sistema financiero”

¹⁵⁶ Wu Ming, a “Los movimientos: hegemonía y autonomía”, que pot trobar-se a: <http://www.inisoc.org/wmsq.htm>

¹⁵⁷ Entre els diversos anàlisis del zapatisme pot destacar-se el que presenta Manuel Castells al Vol. 2 de *La Era de la Información: Economía, Sociedad y Cultura*, Alianza Editorial, pp. 95-105.

tal de construir una institució d'allò comú, una institució comuna, una plaça pública que cooperi en la conquesta del nou dret a la ciutat.

8.2. QÜESTIONS CENTRALS: LES CONSTATAcions

Per qüestions centrals ens referim al territori moviments socials i a les institucions locals, d'alguna manera avui són travessades pels efectes de la crisi econòmica actual.

Per tant, en la primera qüestió cal constatar de què parlem quan anomenem moviments socials, a què ens referim com a territori polític. Al llarg de la recerca hem posat sobre a taula diverses aproximacions a la seva conceptualització i a més els tres estudis de casos presentats, tots ells amb una vinculació amb els moviments socials. Pretenem ara oferir una síntesi dels elements més singulars d'aquesta particular forma d'agregació humana.

- i) *Els moviments socials són una variable històrica clau.* No és estrany protestar, sinó el contrari; parafrasejant a Immanuel Wallerstein direm la protesta és consubstancial a l'existència de sistema jeràrquics. Charles Tilly¹⁵⁸, un dels sociòlegs de la història més solvents, ha mostrat en la seva anàlisi comparativa històrica la persistència d'aquesta forma de protesta que ha donat lloc al que modernament s'ha conegut com a moviments socials.
- ii) *Els moviments socials són inductors de canvi social, polític i cultural, i al mateix temps societatari.* Com destaca el mateix Tilly, els processos de democratització són impensables sense l'acció dels moviments. Així esdevenen, no només una variable clau, sinó també un factor de causalitat determinant en canvis i avenços socials, culturals i polítics.
- iii) *Els moviments socials no parteixen d'un problema, sinó que el construeixen.* En aquest sentit, la qüestió de la subjectivitat, el procés de subjectivació, esdevé central. L'entendem com e procés on subjectes inicialment dèbils s'organitzen, es construeixen, es narren de formes diferents als del poder i, passat un temps generen una dinàmica d'acció col·lectiva transgressiva per capgirar la situació. Pels dos moviments per excel·lència de l'era contemporània hi ha dues obres que expliquen minuciosament aquest procés de subjectivació: EP Thompson amb *La formació de la classe obrera en Anglaterra*, on l'autor mostra com el moviment obrer sorgeix, no de fenòmens donats en es relacions econòmiques, sinó per una clara dinàmica associativa entre diferents que busquen el comú; o Rosi Braidotti que amb *Sujetos Nómadas* mostra com pel moviment feminista la subjectivitat política feminista és central per reconèixer la distància entre el concepte "dona" i les dones lasses de la vida real.

---

¹⁵⁸ De les seves obres, pot destacar-se *Social Movements, 1768-2004*, Pradigm Publishers, Colorado, 2004.

- iv) *Els moviments socials sempre són nous, inèdits, novedosos.* Les formes organitzatives, els repertoris d'acció, els subjectes, les reivindicacions en el cas dels moviments socials sempre mostren elements de novetat en relació als moviments precedents. És per tant una font d'innovació substancial.
- v) *Els moviments socials no tenen vinculació amb els grups de pressió ni estan al servei de ningú.* El seu element sempre d'autoorganització els fa independents d'altres formes d'agregació política. Busquen l'hegemonia cultural i l'autonomia, i d'alguna manera creen institucions de nou tipus.
- vi) *Els moviments socials són diferents a les institucions establertes.* La seva relació amb les institucions és per incidir, per modificar-les o, en alguns casos, per suprimir-les. En aquest sentit cal reafirmar, que lluny de la demagògia à la Fukuyama –que d'alguna manera ha estat pedra filosofal a dreta i esquerra de l'espectre polític en l'era neoliberal--, les institucions són, sortosament, modificables i fins i tot suprimibles quan no generen valors com els de llibertat i igualtat entre d'altres.
- vii) *Els moviments socials transformen la realitat.* Lluny del debat fals i trucat entre reformisme/revolucionaris, els moviments operen en el marc de la transformació social, en el sentit que són agregacions que han de descarregar la pila, produir mons possibles, en definitiva produint drets per nous subjectes.

En la segona qüestió cal constatat l'escenari actual de crisi, que és crisi de la financiarització, crisi del neoliberalisme, però sobretot crisi de la política, crisi de les institucions, òbviament també les locals. En aquest sentit, cal constatar d'una banda la genealogia de la crisi, i d'altra banda suggerir rutes per la seva superació.

La crisi que tenim al davant és una crisi econòmica, global, sistèmica i per tant crisi estructural del sistema capitalista. El seu origen es troba en la crisi financera, és a dir en la financiarització. La financiarització de l'economia ha estat la superació del fordisme a través de la privatització del *welfare*, el que per convenció hem anomenat *neoliberalisme* o *contrarevolució neoliberal*. Com suggereix Vicenç Navarro, la financiarització ha substituït el *welfare* (tant en salari directe com indirecte). Diu així:

*“Este proceso de polarización social fue teniendo lugar a partir de finales de los años 70, alcanzando su máxima expresión en estos últimos años. El porcentaje de la renta nacional que tenía la clase trabajadora y clase media de renta media y baja (60% de la población), pasó de ser el 35% en 2000 al 29% en 2005. De ahí que la población se viera forzada a pedir prestado a los bancos y a tener tarjetas de crédito, con lo cuál la deuda de las clases populares fue creciendo en la manera en que el porcentaje de su renta fue disminuyendo”*¹⁵⁹

---

¹⁵⁹ Vicenç Navarro, “Para entender la economía mundial: así empezó todo en los Estados Unidos”, Le Monde Diplomatique. Junio 2009, p.3.

Així l'origen de la crisi es troba en els límits de la financiarització de les necessitats, de l'endeutament de les famílies i de les llars per pagar les pensions, la casa, els estudis, la formació. La de la financiarització és una lògica desenvolupada a la dècada dels 90 i la primera part de segle XXI i que observa el seu inici a mitjans dels 70, quan el capitalisme comença a sortir de les fàbriques per tal d'extreure plusvàlues també fora d'elles, a les classes i a la societat en tot el seu espai i temps. S'aconsegueix en la mesura que efectivament el welfare es retira i la única forma per aconseguir casa, formació i acompliment de necessitats per gran part de la població passa per la financiarització. El resultat, com ha mostrat la part de la recerca destinada a les Oficina de Drets Socials on es repassava el cas de les plataformes d'hipotecats/des, de casos gens excepcionals on persones dediquen entre el 50 i 60% del seu salari a pagar l'hipoteca. És en definitiva el que diversos autors han anomenat com a financiarització de la ciutat.

En el darrer any, tot plegat ha explotat generant la situació de crisi en la que ens trobem. No és pas una crisi dels corruptes o una crisi sense efectes a l'economia real o una crisi per una falta d'intervenció de les economies estatals --que de fet han participat activament en la gènesi de la financiarització. Lluny d'això estem davant d'una crisi financera del posfordisme, una crisi estructural, generada per la incapacitat d'explotar més als cossos, a la societat en el seu conjunt.

Aquesta crisi per tant econòmica atenent al caràcter financiaritzat de l'economia és també i sobretot una crisi política. Els actors polítics, clarament en el primer tram de la crisi (Setembre 2008-Abril 2009), no l'han enfrontat d'arrel, sinó que pel contrari amb els programes anomenats anticrisi el que van fer és donar quantitats desorbitants de diners al sistema bancari, al sistema financer responsable de la crisi, i d'altra banda anunciar retalls socials a conseqüència d'aquest diner que desapareix, clarament visibles a partides com les universitats, els migrants o les ajudes socials entre d'altres. En definitiva augmentar el diner pels bancs i reduir la despesa pública. El resultat no ha estat l'esperat al no reactivar-se evidentment l'economia. Per contra s'han generat moviments i estats d'opinió pública contraris a aquestes mesures. La paradoxa era clara: l'administració dona diners als bancs i aquests per a seva banda procedeixen als embargaments de qui no pot pagar. A mateix nivell, augmenta a persecució als migrants i les ordres efectives d'expulsió, augmenta vertiginosament l'atur i la precarització, i aquests no troben qui els ajudarà dins la política de les altes esferes.

Dit tot plegat, la crisi no és necessàriament catastròfica. Si entenem la paraula crisi en el seu sentit etimològic, entenem que també és una ocasió, una ocasió per un canvi. Aquest canvi requereix diagnòstics, però sobretot agents col·lectius d'enunciació, processos constituents que mostrin que la única forma de sortir de la crisi és a través de drets, de nous drets socials a l'altura de les transformacions que avui vivim.

En aquest marc afirmem que la solució a la crisi podria trobar-se, almenys en un primer tram en el territori de les institucions locals. Això només seria possible cas de fer-se un plantejament nou, innovador dins de les institucions

locals, que, entre d'altres qüestions, però en un lloc central opti per una descentralització i cooperació amb els moviments metropolitans, que per res vol dir fagocitar-los. Cal partir que les formes de *governance* urbana han estat, són, un fracàs rotund: els resultats de la barreja del públic/privat a partir de la financiarització juntament amb la inclusió diferencial (gradació de drets a l'espai urbà) han provocat conseqüències devastadores. Fracàs que encara potser més gran amb el gir securitari, amb tics feixistitzants, que s'observen en algunes d'aquestes institucions locals en l'escala europea. Ben al contrari, creiem que les institucions locals juntament amb els moviments emergents, cal produeixin el *dret a la ciutat* que anunciava David Harvey.

8.3. REALITAT POLÍTICA ON ACTUAR: ACTUALITZAR EL DRET A LA CIUTAT

Produir el dret a la ciutat és conèixer la ciutat que realment existeix i saber-ne alhora els seus punts de, en l'expressió afortunada de Hirschman, els seus punts de *exit* i *voice*. A continuació, es presenten els elements que configuren avui la ciutat i els moviments que emergeixen al seu interior, per destacar-ne en la part final del subapartat la necessària cooperació amb les institucions locals¹⁶⁰.

l. Conèixer la ciutat d'avui és saber que és espai travessat per fronteres internes. Provoquen no la vella exclusió, sinó el que ja hem definit com a *inclusions diferencials*, és a dir una gradació de drets que augmenta les situacions de fragilitat. Més que dos cares de la societat, a una banda els inclosos i a l'altra els exclosos, la ciutat avui és un continu altament segmentat amb diverses franges de població diferentment incloses.

D'una banda, els anomenats ciutadans/es migrants, pels quals les fronteres internes¹⁶¹ són ben visibles, a un extrem amb els check-points a la ciutat amb el perill de ser ingressat al CIE (Centre d'Internament per Extrangers) i en un altre extrem la negació del dret a vot¹⁶².

¹⁶⁰ En el marc d'aquesta temàtica va fer-se al MNACTEC de Terrassa, amb el suport de Foment i l'Ajuntament, un seminari d'alt nivell sobre les transformacions urbanes, titulat *Metropolis en Moviment, Moviments a la Metròpolis: emergències urbanes, culturals, polítiques*, amb destacats analistes i acadèmics sobre el fet urbà. Pot trobar-se tota la informació del seminari a: <http://metropolis.communia.org/>

¹⁶¹ Pel concepte fronteres internes aplicades al cas dels ciutadans/es migrants, pot consultar-se el llibre-Quadern *Fronteras Internas/Externas*, que pot trobar-se en versió web a: <http://transfronterizo.at.rezo.net/IMG/pdf/contrapoder-frontera.pdf>. En aquest quadern hi ha un article d'Oscar Pretel titulat "Las fronteras intermetropolitanas: el caso de Terrassa", on s'analitza el cas de la nostra ciutat.

¹⁶² Sobre les dues qüestions s'han realitzat diverses actes a l'Ateneu Candela. Sobre el dret a vot va fer-se una taula rodona amb representants dels partits polítics i associacions de migrants. Pot veure's la notícia a: <http://www.terrassa.net/Noticies/index.html?go=e6598a7e63ddfde84922d82d44ae5e4d0f6aae3495c6d6de077d506764effe607997a4fef88e5d6ddcf87fd5219b2ca86050752992f0e3ecab15648a484e8c59b9f73aeb3047d79707a454472ff274e>; sobre el tema dels CIEs va fer-se una xerrada amb professors de dret penal (pot veure's la informació a: <http://www.communia.info/candelaup/?q=node/1111>)

D'altra banda, les fronteres també són visibles pel que anomenem *galàxia del precariat*, és a dir aquelles situacions, que fruit de la creixent precarització, queden pauperitzats a l'interior del treball assalariat, no donant-los garantia d'accés a un nivell de vida decent i també invisibilitzant el treball de formació.

Aquesta ciutat travessada per fronteres, en un moment de crisi com l'actual, pot esdevenir una bomba de rellotgeria. L'augment de la rivalitat i la competència entre grups diferents, genera una por que recorre la ciutat, i que pot donar lloc a fenòmens nous racisme com de fet succeeix en espais urbans europeus.

II. Conèixer la ciutat és saber que és espai financiaritzat, guiat per aquesta lògica. Com s'ha dit anteriorment la financiarització és la forma que ha pres el capital en els darrers temps, i que ha construït la forma urbana actual, la metròpolis. Això és justament el que està mostrant la seva fragilitat: no dona accés a l'habitatge, no dona accés a les necessitats de formació i de mobilitat, i és incapaç alhora de captar la necessitat dels afectes i la cura pels altres, el que diverses autores coneixen com a *cuidadania* com a extensió de a ciutadania.

En definitiva, a la ciutat financiaritzada no hi ha falta de liquiditat ni de cases, sinó el que manca són els drets socials

III. Coneixer-la és també saber-ne els seus punts de fuga, de cooperació, de producció d'una altra ciutat. En aquest sentit observem en els darrers anys experiències vinculades a moviments emergents que travessen aquestes fronteres, o que almenys tracten de fer-ho, que s'ho proposen com a programa polític.

Són moviments que a més de denunciar les fronteres externes i internes, sobretot i espacialment mostren capacitat per crear aliances entre les diferents posicions del sistema d'inclusió diferencial, buscant cooperació i paraules, nocions comunes en l'expressió genuïna de Spinoza que permetin la comunicació entre els diferents, que dissolguin el "medi-ambient" de tots contra tots, i que evidentment produeixin conflicte per crear nous drets socials. Cal situar, en aquest context, apostes com les del precariat, la dels nous centres socials com a noves places públiques o les de les Oficines de Drets Socials. També les protestes emergents que sota el lema "nosaltres no pagarem la crisi", s'estan reproduint arreu d'Europa.

Són moviments també que parlen en primera persona de les problemàtiques de la ciutat, l'accés a l'habitatge per gran part de la ciutadania, el dret a la renda pels estudiants, el dret a la mobilitat per migrants i per persones amb diversitat funcional, entre d'altres. (precariat). Són moviments que, a més, tenen, fan propostes, que no es queden el no. No defensen el passat, sinó que volen elaborar un nou model, una nova carta de drets socials: sigui els creadors culturals, sigui el Moviment de Vida Independent, les dones de la Marató amb Nadó o les pròpies Cooperatives d'habitatge, tots aquests moviments tenen propostes.

Són moviments en definitiva que sorgeixen també en el marc de la crisi de representació política que implica la dinàmica de la crisi; que s'autorepresenten, doncs no troben un "altre" que sàpiga parlar per ells/es.

És per això que la síntesi de la recerca afirma que l'espai urbà és un lloc realista per capgirar la situació de crisi: lluny del caos, l'autoodi i a competència per recursos escassos, cal operar en un sentit innovador en el camp de les institucions locals: les estructures del govern local han de plegar-se, posar-se al servei de les urgències i exigències que subscriuen els moviments emergents, cooperant amb ells per produir el nou dret a la ciutat, i que aquest sigui el primer pas cap un procés que porti a una altra globalització, a una democràcia global i absoluta, de drets i obligacions iguals per tothom: no hi ha drets sense obligacions, no hi ha obligacions sense drets.

Per tal de fer factible aquesta cooperació inèdita i innovadora, a continuació es presenten una un recorregut per les transformacions de l'Estat del Benestar (2), abordant la transició cap el Posfordisme en la seva transformació de capitalisme industrial a capitalisme cognitiu, i senyalant per tant els per un nou pacte social en aquest nou marc (3), ubicant el lloc que ocupen els moviment socials amb la seva pròpia creació institucional (4) i finalment el Full de Propostes que han de portar al Welfare 2.0 en un sentit general (5.1 i 5.2), i alhora declinat per cada experiència que ha estat objecte d'aquesta recerca: el MVI (5.3), l'associacionisme migrant (5.4) i les pròpies Oficines de Drets Socials (5.5). Com a darrer punt, en l'apartat de conclusió s'explicita el darrer seminari que es desenvoluparà en el marc de la dels resultats de la investigació entre acadèmics/ques, polítics de l'àmbit local i participants en els moviments emergents, per tal d'incentivar la reflexió que aquí es proposa (6).